

Тема лекції: Психологія психологічного експерименту

План

1. Соціально-психологічні фактори, що потребують контролю в експерименті
2. Способи контролю впливу факторів, пов'язаних з досліджуваним, на експеримент
3. Способи контролю впливу факторів, пов'язаних з дослідником, на результати експерименту

Міні-лексикон: мотивація досліджуваного; мотивація дослідника; "ефект фасаду"; "ефект спостерігача"; соціальна фасилітація; метод "плацебо"; "ефект Хотторна"; метод обману; метод "плацебо наосліп" (подвійне сліпе випробування); "прихований" експеримент; постекспериментальне інтерв'ю; "ефект Пігмаліона" (або Розенталя); контроль поведінки в експерименті.

Рекомендована література :

1. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология.- СПб : Издательство „Питер”, 2001. -320 с.
2. Экспериментальная психология. Под. ред. П.Фресса, Ж.Пиаже. М.: Прогресс, 1966.-686 с.
3. Корнилова Т. В. Экспериментальная психология: Учебник для вузов -М. : Аспект Пресс, 2002.- 381 с.
4. Максименко С.Д., Носенко Е.Л. Экспериментальна психологія (дидактичний тезаурус): Навч. Посіб. – К.:МАУП, 2002.- 128 с.

1. Оскільки в процесі соціально-психологічного експерименту його учасники спілкуються один з одним, виникає коло проблем, пов'язаних з впливом мотивів, сподівань, особистісних властивостей досліджуваних та експериментатора на результати наукового дослідження.

Започаткував вивчення соціально-психологічних аспектів експерименту С. Розенцвейг. Цікаві спостереження зробили також М. Орне, Г. Зайонц, Р. Розенталя, Л. Крістенсен та ін.

Соціально-психологічні фактори, що потребують контролю в експерименті

Фактори, пов'язані з досліджуваним

1. Спостережницьке ставлення досліджуваного, яке може призвести до помилкової Інтерпретації критеріїв "правильних" відповідей.

2. Помилки, пов'язані з мотиваційними факторами:

- досліджуваний прагне справити найкраще враження: "ефект фасаду", або мотивація саморепрезентації

- досліджуваний займає негативну критичну насторожену позицію;

- досліджуваний прагне "допомогти" досліднику підтвердити його гіпотезу;

- досліджуваний прагне "не піддаватись тиску експериментальної ситуації, вести себе емоційно стабільно" (приклад з дослідження М. Орне про знищення результатів попередніх випробувань кілька разів).

3. Ефект новизни ситуації, або "ефект Хотторна"..

4. Ефект соціальної фасилітації, або ефект аудиторії (Г. Зайонц) (присутність спостерігача, в тому числі експериментатора, впливає на результати).

5. Індивідуально-психологічні особливості досліджуваних, які можуть вплинути на результати експерименту. Наприклад, "тривожні" досліджувані виконують складні завдання гірше, ніж емоційно стабільні; демонстративні особистості прагнуть перетворити експеримент на театральну виставу, тобто поведуться неприродно.

Фактори, пов'язані з дослідником

1. Зацікавленість у підтвердженні теорії та неусвідомлені дії на її користь — "ефект Пігмаліона", або Розенталя. Форми виявлення:

- паралінгвістичні "сигнали", що передаються досліджуваному: кивки, посмішки та ін.;

- помилки в інтерпретації результатів;

- запобігання "полярним" оцінкам при інтерпретації даних.

2. Тип особистості дослідника та його стан під час експерименту:

- біосоціальні фактори (вік, стать, етнічні особливості, культурний рівень);

- психологічно-соціальні властивості (рівень тривожності, агресивність, авторитарність, інтелект, соціальний статус та ін.);

- ситуаційні змінні (попереднє знайомство з досліджуваним, настрої).

2. Способи контролю впливу факторів, пов'язаних з досліджуваним, на експеримент

Спосіб контролю	Об'єкт контролю
1. Метод "плацебо"	"Ефект очікування" у досліджуваних
2. Метод обману, який потребує післяекспериментального обговорення з досліджуваним	Помилки, пов'язані зі спостережницьким ставленням

	досліджуваного
3. Метод "прихованого" експерименту запропонований О. Лазурським, застосовується в польових дослідженнях, наприклад, у соціальній психології, педагогічних дослідженнях (використання методу може спричинити етичні проблеми)	Всі ефекти
4. Метод незалежного вимірювання залежної змінної, тобто ефект впливу вивчається поза експериментом, наприклад, у навчальній або трудовій діяльності	Контролює частину ефектів
5. Ретроспективний контроль сприйняття досліджуваним ситуації (застосування постекспериментального інтерв'ю)	Частина ефектів ("відбракування" невдалих спроб)

3. Способи контролю впливу факторів, пов'язаних з дослідником, на результати експерименту

1. Автоматизація дослідження. Вплив експериментатора зберігається при залученні досліджуваних, попередній розмові з ними, а також "на виході".

2. "Сліпе" або "подвійне сліпе випробування". Під час "сліпого" випробування підбирають ідентичні контрольні та експериментальні групи і експериментальне випробування повторюють двічі. Експериментатор не знає, яка група отримає експериментальне випробування. В разі "подвійного сліпого випробування" запрошується інший експериментатор, який не знає гіпотези.

Контролюються "ефект Хотторна", а також звичайно "ефект Пігмаліона" (Розенталя) у дослідника..

3. Участь кількох експериментаторів у здійсненні одного дослідження.

Контрольні запитання і завдання

1. Порівняйте метод плацебо і плацебо всліпу .
2. Розкрийте суть ефекту соціальної фасилітації.
3. Чому потрібно контролювати вплив факторів на хід експерименту?